

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА НА ПРОЦЕСУАЛЬНУ ФОРМУ

IMPACT OF DIGITALIZATION OF CIVIL PROCEEDINGS ON THE PROCEDURAL FORM

Перунова О.М., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування

Харківській національній автомобільно-дорожній університет

Актуальними залишаються питання пов'язані з оформленням та веденням цивільного процесу в режимі електронного формату, ЦПК України, ще не відображає в достатньому нормативному сенсі, правове співіснування і розуміння електронного формату ведення процесу з процесуальною взаємозалежністю змісту і форми цивільного судочинства в її класичному (нормативному) закріпленні у ЦПК України. Метою даної статті є можливість провести деякі наукові спостереження цих взаємозв'язків, як новітнього правового явища, що тепер вимушене співіснувати і взаємозалежати, що буде вимагати від суду, як специфічного учасника судового процесу вищої ступені майстерності ведення такої цивільної справи з використанням головних засад та правових інструментів процесуальної форми цивільного судочинства і нових правових підходів в веденні конкретної цивільної справи.

Розглядаючи використання новітніх технологій, суд на жаль все ж таки не може позбутися формату оформлення і дублювання процесуальних актів-документів зі справи, недотримуватися їх паперового оформлення з точки зору юридичної техніки і мати їх в повноцінному форматі письмового документу, що прикладається до фізичної цивільної справи з усіма правилами судового діловодства і правилами фіксування та утримання у цивільному суді, тобто можливості фізично їх потримати і переглянути усіма учасниками справи, які будуть мати на це бажання.

Стадійність цивільного процесу повинна чітко відповідати нормативним діям, які є зазначеними у ЦПК України, відповідати поступовим процесуальним діям учасників цивільного процесу, але це є запорукою досягнення процесуальних цілей вирішення цивільної справи і винесення законного і обґрунтованого судового рішення. Слід підкреслити, що сьогодні цивільний процес нормативно приходить до того, що так чи інакше з налаштуванням формату електронного суду буде змушений змінити класичний формат діяльності суду, який тепер може бути різним і окремим для кожної конкретної справи – це тягне за собою купу новітніх налаштувань, особливо в форматі документообігу і форматі звернення до такого електронного суду. Суд не може виносити рішення, не вислухавши і не обговоривши доводів осіб, які з'явилися у судові засідання.

Цифровізація однозначно впливає на процесуальну форму цивільного процесу в форматі перш за все документообігу, фіксації ведення справи (дистанційне ведення), але при всьому тому, вважаємо вона повинна бути відображенням стабільності, внутрішнього порядку розгляду цивільних спорів і залишатися такою.

Ключові слова: цифровізація, інформаційно-телекомунікаційна система, процесуальна форма, цивільне судочинство, судові спори.

The issues related to the formalization and conduct of civil proceedings in the electronic format remain relevant, and the Code of Civil Procedure of Ukraine does not yet reflect in a sufficiently normative sense the legal coexistence and understanding of the electronic format of conducting proceedings with the procedural interdependence of the content and form of civil proceedings in its classical (normative) consolidation in the Code of Civil Procedure of Ukraine. The purpose of this article is to make some scientific observations of these interrelations as a new legal phenomenon which is now forced to coexist and interdepend, and which will require the court, as a specific participant in the court proceedings, to have a higher degree of skill in conducting such a civil case using the main principles and legal instruments of the procedural form of civil proceedings and new legal approaches to conducting a specific civil case.

Considering the use of the latest technologies, the court, unfortunately, still cannot get rid of the format of execution and duplication of procedural acts-documents from the case, not to comply with their paper execution in terms of legal technique and to have them in a full-fledged format of a written document attached to a physical civil case with all the rules of court proceedings and rules of fixation and retention in a civil court, i.e. the possibility to physically hold and review them by all parties to the case who wish to do so.

The stages of civil proceedings must clearly comply with the regulatory actions specified in the Civil Procedure Code of Ukraine, correspond to the gradual procedural actions of the participants in the civil proceedings, but this is a guarantee of achieving the procedural goals of resolving a civil case and rendering a lawful and reasonable court decision. It should be emphasized that today the civil procedure is coming to the point where, one way or another, with the setting up of the e-court format, it will be forced to change the classic format of the court's activities, which can now be different and separate for each specific case - this entails a lot of new settings, especially in the format of document flow and the format of applying to such an e-court. The court cannot pass a judgment without hearing and discussing the arguments of the persons who appeared in court.

Digitalization clearly affects the procedural form of civil proceedings in the format of, first of all, document flow, recording of case management (remote management), but at the same time, we believe that it should reflect the stability and internal procedure for civil disputes and remain so.

Key words: digitalization, information and telecommunication system, procedural form, civil proceedings, litigation.

Безперечність прояву сучасності, це можливість реагувати на глобальні та стрімкі зміни у суспільстві та державі в цілому, не оминувши такого уявлення і правового запропонування зовсім новітній підхід до прийняття та розгляду цивільних спорів, як система ЄСІТС (Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система), яка виникла під впливом сприятливих для неї об'єктивних обставин життєвого прояву існування людства на міжнародному та національному рівні суспільства.

Очевидно, що судова система Україна налаштовується на нову трансформацію ведення і розгляду цивільних спорів, це вже не є питанням начального розуміння, це вже питання, які позначені у певних нормативно-правових актах, таких наприклад, як Закон «Про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему», що визначає певний порядок ведення таких справ в електронному форматі, тобто процесуальна форма цивільного судочинства

набуває нових правових якостей і процесуальних застосувань при вирішенні цивільного спору.

Розглядаючи питання цифровізації ми стинаємося з різноманіттям цього поняття, одним з таких висловлювань є те, що *цифровізація* – це поступове перетворення усіх державних послуг на зручні он лайн – сервіси, які повинні зменшити бюрократію та корупцію у державних установах.

На нашу думку, цифровізація для цивільного розгляду справи, це все ж таки нова форма правозастосовної діяльності, що безперечно буде впливати на зміст і форму цивільного процесу, а також на окремі інститути цивільного судочинства і на загальні принципи цивільного процесу, може деяким чином спростити конкретні правової дії учасників цивільного процесу, це може привести до радикального нового формату процесуальної форми (її нормативної фіксації у ЦПК України).

Слід зазначити, що ЦПК України, ще не відображає в повному нормативному сенсі, правове співіснування і розуміння електронного формату ведення процесу з процесуальною взаємозалежністю змісту і форми цивільного судочинства в її класичному (нормативному) закріпленні у ЦПК України, тому від того припадає на думку провести деякі наукові спостереження цих взаємозв'язків, як новітнього правового явища, що тепер вимушене співіснувати і взаємозалежати, що буде вимагати від суду, як специфічного учасника судового процесу вищої ступені майстерності ведення такої цивільної справи з використанням головних засад та правових інструментів процесуальної форми цивільного судочинства і нових правових підходів в веденні конкретної цивільної справи.

Тому є питання, які перш за все стосуються ведення цивільної справи відносно територіальної підсудності, адже відео зв'язок сьогодні дозволяє не прив'язуватися до конкретного суду, а значить дає можливість учасникам цивільного процесу вибрати конкретного суддю, якій погодиться вести цю справу, не будемо забувати про малозначні спори, які однозначно можливо розглядати в онлайн режимі, зменшать навантаження на загальну судову систему.

Система ЄСІТС має багато можливостей, які вже надані законодавчо, це можливість реєструватися онлайн, подавати процесуальні акти-документи в електронному форматі; направляти судом усіх процесуальних актів-документів, в тому числі рішень суду учасникам судового процесу до їхніх електронних документів; участь у судовому засіданні в режимі відео конференції поза межами приміщення суду; створення протоколу судового засідання; оформлення судових рішень в електронному форматі; викладення виконавчих листів в електронному форматі.

Адже, вона є тим механізмом сучасності для судової системи України, яка дозволяє полегшити та прискорити розгляд цивільних справ саме у форматі онлайн та вести повноцінний цивільний розгляд з винесенням судових постанов і пояснень учасників судового процесу, це робить цю електронну систему взаємозалежною від класично-правового розуміння процесуальної форми цивільного судочинства, та можливо зауважити, що в майбутньому зовсім може замінити її правове розуміння.

Таким чином, виникає необхідність проаналізувати вплив, який покаже цифровізація судової системи на процесуальну форму та зміст цивільного судочинства.

Проблематика цифровізації цивільного судочинства, незважаючи на її достатньо сучасне уявлення розглядалася вже сьогодні, багатьма вченими, такими, як: В.С. Савчук, Д.М. Белов, М.В. Белова, О.В. Бринцев та ін.

Так В.С. Савчук у своїй праці вважав, що ступінь цифровізації судочинства починає позиціонуватися як самостійний показник у системі гарантій доступності правосуддя. Зокрема, Набуває поширення теза про те, що якщо в епоху дистанційних засобів зв'язку звернення до правосуддя вимагає від фізичної (очної) явки до суду, то такі правила судочинства мають розглядатися як обмеження доступу до правосуддя. Автор вважає, що покладені в основу ці вільного судочинства завдання цифровізації вбачаються актуальними і такими, що сприяють оптимізації процедури розгляду та ви рішення цивільних спорів у суді. Водночас крім уточнення і конкретизації згаданих завдань слід більш точно опрацювати механізм їх використання на практиці.

В.С. Савчук вважає, що вітчизняна правова система потребує наступних заходів: доопрацювання та запуск всіх підсистем та модулів ЄСІТС: закріплення на законодавчому рівні розподілу повноважень щодо забезпечення належного функціонування ІКТ в судовому процесі, зокрема шляхом залучення в штат суду додаткових спеціалістів; забезпечення принципу рівності та доступності правосуддя шляхом подолання цифрової безграмотності населення; визначення та закріплення меж цифровізації

правосуддя в аспекті поділу повноважень між людиною та комп'ютером; забезпечення навчання та тренінгу відповідних спеціалістів апарату суду в сфері використання ІКТ в судовій діяльності [1, с. 173–174].

Д.М. Белов та М.В. Белова в своїй праці розглядали питання використання штучного інтелекту в судочинстві та судових рішеннях. Вони вважали, що штучний інтелект може значно полегшити процеси судочинства. Забезпечуючи швидкий доступ до інформації та аналізу судових рішень. Однак. Використання штучного інтелекту вимагає уваги до етичних аспектів та забезпечення прозорості. Відповідальності та захисту прав громадян. Науковці вважали, що необхідно розробляти нормативно-правове регулювання, що встановлює стандарти використання штучного інтелекту в судочинстві, здійснювати експертну оцінку та навчання суддів. А також досліджувати та вдосконалювати методи та інструменти використання ШІ., зокрема забезпечувати кібербезпеку, конфіденційність та захист персональних даних [2, с. 319].

Ще у 2016 році, в своїй монографії О.В. Бринцев зазначив наступне: «Перспективне процесуальне законодавство України побудовано на концепції втілення в існуючу традиційну процесуальну форму окремих електронних елементів електронного судочинства». Автор зазначає, що це ще багато вільного місця для подальшого розвитку електронного судочинства в Україні. «Електронний суд» – є елементом інформаційного суспільства – це самостійна унікальна форма судового процесу, заснованого на новітніх інформаційних технологіях, що забезпечують певний цикл розгляду судової справи в електронному форматі. Він вважає, що в Україні є всі передумови для швидкого руху вперед [3, с. 25].

Визначимо, безумовно всі ці погляди мають вплив і значення для розвитку і трансформаційних змін ведення цивільної справи у суді за допомогою новітніх технологій сучасності, але зауважимо, що на наш погляд, головне це *органіка* співвідношення форм ведення процесу, зрозуміло, що друга, так звана електронна набуває правових можливостей у вигляді *альтернативного формату процесуальної форми цивільного судочинства*, але яка повинна все ж таки відповідати головним засадам ЦПК України і не мати з ним законодавчих розбіжностей.

Починаючи з 2014 року Радою суддів України була затверджена так звана Стратегія розвитку судової системи України, де головним акцентом виступав розвиток саме електронного правосуддя, як вже сьогодні ми розуміємо, що такий формат надає багато пріоритету, що стосується перш за все технічного документального обміну процесуальними актами-документами, документами зі справи, паперовими доказами зі справи, можливість їх переслати, підписати електронним підписом і ведення такого розгляду у дистанційному режимі, що надає можливість кожному учаснику судового процесу бути присутнім в той день і час коли воно проводиться, що значною мірою полегшує можливість судового захисту і винесення судового рішення.

Однак, використовуючи новітні технології, суд на жаль все ж таки не може позбутися формату оформлення і дублювання процесуальних актів-документів зі справи, недотримуватися їх паперового оформлення з точки зору юридичної техніки і мати їх в повноцінному форматі письмового документу, що прикладається до фізичної цивільної справи з усіма правилами судового діловодства і правилами фіксування та утримання у цивільному суді, тобто можливості фізично їх потримати і переглянути усіма учасниками справи, які будуть мати на це бажання.

Слід зауважити, що ніхто не може сказати, що цивільне судочинство не повинно просуватися уперед, розвиватися у напрямку інформаційно-комунікаційних технологій, але з точки зору оформлення такої цивільної справи, це можна сказати обтяжує суд, надаючи йому ще більшої роботи

по процесуальному оформленню цивільної справи. Щоб забезпечити стабільність оформлення юридичних документів, необхідна належна юридична техніка викладення кожного з них, яка дає знання про конкретні умови оформлення юридичного документа.

Від того, можливо зауважити на наступне і внести пропозиції, які на майбутнє повинні бути зазначені у ЦПК України, певні категорії справ, які цивільне судочинство буде переглядати лише в електронному форматі і не вимагати від цього паперового документального обігу і ті справи, які представляють певну складність процесуального розгляду і можуть переглядатися лише при безпосередньому засіданні суду зі з'явленням учасників цивільного спору до конкретного суду, безперечно, тут можуть бути деякі поправки, наприклад неможливість бути присутнім свідку в залі судового слухання саме в конкретний день і час – можливість дати пояснення дистанційно, чому ні, але в даному розгляді, це може носити епізодичний, одноразовий характер, що повинно відобразитися у конкретних процесуальних нормах ЦПК України, за допомогою попередження суду, його ухвали.

Таким чином, поки, що норми ЦПК України мають формат процесуальної форми, який відображає її в більшій ступені як класичну – паперову, за виключенням таких норм права, які містять розуміння фіксування наприклад, судового розгляду технічними засобами і ведення протоколу судового слухання. Зауважимо також, що при оформленні такого електронного розгляду орієнтуватися на основні принципи цивільного процесуального права, як верховенство права; повага до честі і гідності, рівності усіх учасників судового процесу перед законом та судом; гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; змагальність сторін; диспозитивність; пропорційність; обов'язковість судового рішення; забезпечення права на апеляційний перегляд справи; забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, встановлених законом; розумність строків розгляду справи судом; неприпустимість зловживання процесуальними правами; відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення. І тут питання може виникати до такого принципу, як *гласність судового процесу*, можливості бути присутнім кожному бажаному, який захоче бути в залі судового слухання, при дистанційному, електронному розгляді, це не можливо, якщо ми не маємо коду доступу.

Зазначимо, що процесуальна форма цивільного судочинства сприяє послідовності і системі тих дій, які складають судочинство та стадії цивільного процесу. Така характеристика, як стадійність цивільного процесу повинна чітко відповідати нормативним діям, які є зазначеними у ЦПК України, відповідати поступовим процесуальним діям учасників цивільного процесу, але це є запорукою досягнення процесуальних цілей вирішення цивільної справи – це тягне за собою купу новітніх налаштувань, особливо в форматі документообігу і форматі звернення до такого електронного суду. Суд не може виносити рішення, не вислухавши і не обговоривши доводів осіб, які з'явилися у судові засідання. Виникає питання, чи є готовим до того українське процесуальне законодавство, на наш погляд, потрібно перш за все приділити увагу нор-

мам права, які б зазначали характерні ознаки по веденню справи судом в електронному режимі.

Цифровізація однозначно впливає на процесуальну форму цивільного процесу в форматі перш за все документообігу, фіксації ведення справи (дистанційне ведення), але при всьому тому, вважаємо вона повинна бути відображенням стабільності, внутрішнього порядку розгляду цивільних спорів і залишатися такою. Новітня система електронного варіанту ведення справи стає для процесуальної форми цивільного судочинства ще одним *складовим елементом* за допомогою якого сучасне цивільне судочинство має змогу пришвидшити прийняття справи до розгляду, більш вільному прояву спілкуватися обмінюючись документами зі справи, юридичними фактами, однак це вимагає нових об'єктивних і нормативних регулювань для забезпечення законних і обґрунтованих дій суду і учасників цивільного процесу.

Вона повинна бути приведена у відповідну процесуальну форму загального розуміння, процесуальну конструкцію, повинна мати свій процесуальний зміст, що характеризується певними правовідносинами, спричиняє процесуальні дії суб'єктів розгляду, це дозволяє в певному сенсі виносити законні і обґрунтовані судові рішення.

Отже, можна підкреслити наступне, однозначно процесуальна форма цивільного судочинства, може бути трансформована і деяким чином на майбутнє зміненою завдяки впровадженню новітньої електронної системи, законодавство сьогодні обмежує радикальні зміни відносно ЦПК України, обмежуючи його деякими новітніми нормами відносно ведення та фіксування цивільної справи, адже паралельний розвиток та технічне удосконалення єдиної електронної судової системи так чи інакше, вважаємо приведе до деякого формату та спрощення ведення судового процесу і знайде своє закріплення у нормах цивільного законодавства, а це буде вимагати деяких змін в ньому самому. Залишається багато питань, які стосуються ведення цивільного судочинства в електронному форматі, який при чому дуже швидко набирає практичних обертів удосконалення та застосування, сюди ми можемо віднести питання, які стосуються: кібербезпеки; достовірності доказів та інформації зі справи, що надається учасниками цивільного процесу; виникає питання доступності звернення до суду для громадян України, які можуть вільно в електронному форматі звертатися до суду, а це можна сказати перш за все про правову досвідченість населення та підкріплення цих дій нормами ЦПК України; піднімаються питання етичного та правового розуміння використання штучного інтелекту (добросовісність учасників справи), а також питання пов'язані з наміром втілення так званого робота – суддю, тут взагалі буде нам здається стояти питання відносно етичного розуміння при розгляді такої справи і т.п.

Таким чином, на сьогоднішньому етапі розвитку цифровізації і використання її в форматі процесуальної форми цивільного судочинства повинна сприйматися, вважаємо, як форма, яка повинна допомагати при розгляді справи, полегшувати процесуальні дії учасників судового процесу і не робити складностей відносно процесуальних дій самого суду, електронна форма повинна бути як умова більш досконалою, адже помилки, що можуть виникати у такому суді будуть так чи інакше сприяти на якість роботи судової системи, винесення судових постанов, що буде вимагати перегляду таких справ в апеляції чи касації, навпаки затягувати розгляд цивільних справ, що буде не дуже добрим для реалізації головних засад процесуальної форми цивільного судочинства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савчук В.С. Цифровізація цивільного судочинства: переваги та недоліки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 171-174.
2. Белов Д.М., Белова М.В. Штучний інтелект в судочинстві та судових рішеннях. Потенціал та ризики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. №78. С. 315-320.
3. Бринцев О.В. «Електронний суд» в Україні. Досвід та перспективи: монографія. Харків: Право, 2016. 72 с.